

MARIAN DÜTZ I JERZY SZTEKIEL

UWAGI I WNIOSKI W SPRAWIE ORGANIZACJI NAUKI ROLNICZEJ

Od zakończenia ostatniej wojny światowej ramy organizacyjne instytucji służących rolniczym pracom naukowo-badawczym ulegają ustawicznym zmianom. Rozważane aktualnie projekty stanowią już szóstą z kolei koncepcję organizacyjną. Jest oczywiste, że taka płynność stosunków nie może wpływać korzystnie na tok pracy naukowej.

Działając z pobudek podyktowanych troską o dobro sprawy, podjęto próbę dokonania retrospektywnego przeglądu zasad i form organizacji nauki rolniczej w Polsce, sięgając do samych początków zagadnienia. Opracowanie to znajduje się na stronie 91 niniejszego zeszytu Postępów Nauk Rolniczych. Idąc tą drogą starano się wyłowić te realne osiągnięcia, które, aczkolwiek poniechane, jednakże uprzednio w zetknięciu z życiem zdały praktyczny egzamin. Nie znaczy to, aby w obecnej chwili chodziło o niewolnicze kopiowanie wzorów przeszłości, co byłoby zresztą równoznaczne z brakiem poczucia realizmu. Uwaga ta dotyczy formy samej organizacji. Czy jednak byłoby słuszne wysuwanie zastrzeżeń w stosunku do podstawowych zasad, które w ciągu szeregu lat, a szczególnie w okresie od 1919 do 1931 roku, wykrystalizowały się w wyniku szeregu dyskusji na zjazdach pracowników nauki? Stwierdzały one konieczność:

- 1) powołania ciała koordynującego rolnicze prace naukowo-badawcze;
- 2) powiązania nauki z praktyką;
- 3) ograniczenia czynnika administracyjnego w zarządzaniu nauką;
- 4) ustalenia racjonalnej sieci zakładów doświadczalnych;
- 5) ustalenia zakresu prac zakładów doświadczalnych;
- 6) ujednoczenia metodyki doświadczeń;
- 7) prowadzenia badań kompleksowych;
- 8) właściwego zorganizowania doświadczalnictwa terenowego;
- 9) publikowania sprawozdań rocznych z wyników doświadczeń;
- 10) opracowywania syntez wyników badań;
- 11) wydawania popularnych publikacji z zaleceniami stosowania wypróbowanych wyników prac naukowo-doświadczalnych w szerokiej praktyce rolniczej.

Wydaje się, że bieg czasu w niczym nie podważył słuszności tych zasad, że z pożytkiem dla sprawy powinny być one uwzględnione

w aktualnie rozważanych projektach, mających na celu ostateczne ugruntowanie organizacji nauki rolniczej.

W toczącej się ostatnio dyskusji, i to zarówno w przedmiotowo właściwych instancjach, jak i na łamach fachowych czasopism rolniczych, dla ogółu jest niewątpliwa konieczność powołania centralnego ośrodka dyspozycyjnego nauką rolniczą. Czy miałby nim stać się odpowiednio rozbudowany Wydział V Polskiej Akademii Nauk, czy też nowy twór organizacyjny pod postacią Akademii Nauk Rolniczych — zdania co do tego są podzielone. Spór wydaje się jednak być bezprzedmiotowy, bowiem istota rzeczy leży nie w nazwie, ale w treści, jaka powinna być nadana centralnemu ośrodkowi nauki rolniczej, z zastrzeżeniem dopełnienia podstawowych warunków, a mianowicie że:

1) rolnicze prace naukowo-badawcze zostaną jak najściślej powiązane z tymi celami, jakim przede wszystkim powinny służyć — to jest z potrzebami rolnictwa;

2) ogół jednostek, prowadzących prace naukowo-badawcze z zakresu wszelkich dyscyplin wiedzy rolniczej, zostanie poddany wspólnemu zwierzchnictwu centralnego ośrodka dyspozycyjnego, który za pośrednictwem cieszących się pełną autonomią komisji naukowych, w składzie najwybitniejszych, twórczych i samodzielnych pracowników nauki, będzie koordynował działalność tych jednostek, zarówno w aspekcie naukowym, jak i finansowo-administracyjnym.

3) tym samym wpływ czynnika administracyjnego na zarządzanie nauką zostanie ograniczony do minimum, które jednakże zabezpieczyłoby w dostatecznej mierze oddziaływanie Ministerstwa Rolnictwa na naukę rolniczą w kierunku uwzględniania przez placówki naukowo-badawcze w ich planach pracy zagadnień wynikających z potrzeb gospodarki narodowej oraz kontrolę tegoż Ministerstwa nad wykorzystaniem środków przeznaczonych na cele badawczo-naukowe.

Niezależnie od wyboru formy tak rozumianego centralnego ośrodka dyspozycyjnego, jego zwierzchnictwu powinny być poddane wszystkie instytuty naukowo-badawcze i to zarówno należące dotychczas do resortu rolnictwa, jak i do innych resortów, jeśli zakres badań tych instytutów sięga w dziedzinę problematyki rolniczej, w najszerszym tego słowa znaczeniu.

Biorąc pod uwagę, że dotychczasowe instytuty są nadmiernie rozbudowane pod względem administracyjnym, nasuwa się potrzeba scalenia szeregu agend administracyjnych ogółu instytutów. Byłoby to jak najbardziej słuszne z punktu widzenia celowego potaniania kosztów ich utrzymania. Konieczna w związku z tym reorganizacja powinna jednocześnie uwzględnić połączenie pewnych instytutów, szczególnie tych których problematyka badawcza za tym przemawia.

Wyposażenie instytutów w terenowe zakłady doświadczalne jest zakrojone na zbyt szeroką skalę, w związku z czym wyłaniałaby się konieczność poddania gruntownej rewizji dotychczasowej sieci podlegających im zakładów. Sądzić by należało, że przy każdym z pozostałych nadal instytutów wystarczyłoby pozostawienie paru, a nie kilkunastu, jak obecnie, zakładów doświadczalnych. Zwolnione w ten sposób obiekty należałoby przeznaczyć na rejonowe zakłady naukowo-doświadczalne, przekazując ewentualnie zbędne dla nauki do produkcji.

Jeśli terenowe zakłady instytutów służyłyby dla określonych specjalnością tych instytutów celów naukowo-badawczych, zakłady rejonowe powinny stać się wielokierunkowymi, kompleksowymi placówkami naukowo-usługowymi, stanowiącymi rodzaj transmisji przekazującej osiągnięcia naukowe najszerzej praktyce rolniczej. Jednocześnie, w związku z redukcją liczby terenowych zakładów instytutów branżowych, zakłady rejonowe powinny przejąć od nich całokształt zagadnień rejonizacyjnych.

Na szczeblu wojewódzkim należałoby powołać ośrodki naukowo-doświadczalne, które skupiałyby w swym ręku działalność rolniczych rejonowych zakładów doświadczalnych, stacji doświadczalnych oceny odmian, stacji chemicznych oraz ewentualnie innych jeszcze placówek naukowo-usługowych. Ponadto wojewódzkie ośrodki naukowo-doświadczalne powinny rozwinąć na szeroką skalę doświadczalnictwo terenowe, stanowiące bodajże najskuteczniejszy instrument propagowania postępu rolniczego, nie zaniebując również i innych środków wiodących do tego celu, a między innymi formy popularnych publikacji z zaleceniami stosowania w szerokiej praktyce rolniczej wypróbowanych wyników prac naukowo-badawczych.

Należałoby założyć, że działalność placówek naukowo-usługowych powinna się opierać na zasadach autonomicznych. Zasad tych w żadnym przypadku nie powinien podważać fakt podporządkowania tych placówek wojewódzkim ośrodkom naukowo-doświadczalnym. Wprawdzie ośrodek powinien nadzorować działalność podporządkowanych mu placówek naukowo-usługowych i rozpatrywać przy udziale kolektywu podstawowe ich sprawy, jednakże w żadnym razie ośrodek nie powinien pretendować do zarządzania tymi placówkami i tym samym nie powinien przeistoczyć się w aparat o charakterze administracyjnym. Próby skierowania na podobne tory ośrodka prowadziłyby do wypaczenia idei autonomicznej pracy placówek naukowo-usługowych i przeczyły celowości wyodrębnienia tych placówek z wojewódzkich wydziałów rolnictwa i leśnictwa.

Powołane do życia wojewódzkie ośrodki naukowo-doświadczalne, zależne merytorycznie od centralnego ośrodka dyspozycyjnego, pod wzglę-

dem budżetowym i administracyjnym należałoby podporządkować prezydiom wojewódzkich rad narodowych.

Na szczeblu wojewódzkim tak pojętej organizacji nauki rolniczej powinny działać rady naukowe, cieszące się dużą autonomią i wyposażone w prawo inicjatywy odnośnie programów i planów rolniczych prac naukowo-doświadczalnych, bądź też kuratorzy wyznaczeni spośród samodzielnych pracowników naukowych, pełniących nadzór naukowy nad działalnością ośrodków naukowo-doświadczalnych.

Wśród innych prac wymagających uporządkowania, przyszedł centralny ośrodek dyspozycyjny powinien szczególnie baczną uwagę poświęcić ustaleniu racjonalnej sieci terenowych zakładów instytutów branżowych, jak i rejonowych zakładów doświadczalnych, ujednoczeniu metodyki doświadczeń, trosce o sprawne publikowanie sprawozdań rocznych z wyników doświadczeń oraz o opracowywanie syntez tych doświadczeń.